

سرسخن:

ضرورت تغییر ماهوی در رویکرد خدماتی و اطلاع رسانی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

جعفر درباغ عنبران^۱

زمانی نه چندان دور، در آغازین روزهای پیروزی انقلاب اسلامی، آستان قدس رضوی دارای یک کتابخانه کوچک بود با تعدادی منابع خطی و چاپی که سرجمع به پنجاه هزار نسخه می رسید. اما اکنون آن کتابخانه کوچک به مرکزی علمی و پژوهشی در قالب کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی تبدیل شده است با خدمات متنوع و تقاضاهای گوناگون. از اواخر دهه هشتاد، رویکرد کتابخانه مرکزی به سمت خدمات رسانی به محققان و پژوهشگران سوق یافت لیکن در عمل اجرای این رویکرد با چالش‌های مختلفی روبرو شد. یکی از عمده‌ترین چالش‌ها، حضور قشر عظیمی از جوانان و نوجوانان شهر مشهد در کتابخانه برای مطالعه کتابهای درسی و کمک آموزشی است. اغلب تا ساعت ده شب در کتابخانه هستند. در روزهای جمعه و تعطیل نیز کتابخانه تا هفت شب پذیرای اعضا، مراجعان و زائران می باشد. در بازه‌های زمانی مانند امتحانات پایان ترم و یا نزدیکی زمان برگزاری آزمون‌ها و کنکورها، حضور این قشر گسترده‌تر می شود. جالب این جاست که این نیاز در بین اعضای کتابخانه در سطح فوق لیسانس و دکترا نیز ایجاد شده است. یعنی برای شرکت در آزمون دکترا، دکترای تخصصی و یا شرکت در آزمون‌های حرفه‌ای از کتابخانه تقاضای منابع کمک‌درسی و فضای آرام برای مطالعه دارند. از طرف دیگر، کتابخانه مرکزی در میان جامعه کتاب دوستان و علاقمندان به مطالعه نیز جایگاه خاصی دارد. آمار خدمات امانت و تمدید کتاب و میزان مطالعه منابع غیر درسی نشانگر لزوم توجه به این قشر از اعضا و مراجعان کتابخانه است. در سطح پژوهش و تحقیق، نمایشگاه دستاوردهای علمی و تحقیقاتی اعضای پژوهشگر کتابخانه در قالب‌های مختلف کتاب، پایان نامه، مقاله، نرم افزار، انیمیشن و ... از حضور طیف وسیعی از محققان رشته‌های فنی، مهندسی، پزشکی و علوم انسانی در کتابخانه خبر می‌دهد. ایجاد چندین کتابخانه تخصصی در محل کتابخانه مرکزی نیز خدمت جدیدی است که محققان و مراجعان خاص خود را به کتابخانه فراخوانده و خدمات تخصصی به این قشر را طلب می‌نماید. اما آنچه که باعث قدمت و نام آوری کتابخانه است یعنی حوزه مخطوطات و نگاه و تقاضای دسترسی کامل به این منابع، بی تردید تلاش کتابخانه را برای دیجیتال سازی نسخ خطی به همراه داشت. ایجاد و راه‌اندازی کتابخانه دیجیتال آستان قدس رضوی گام بعدی بود که به سرانجام رسید و امید است به زودی در دسترس محققان کشور قرار گیرد. حال و در این شرایط سوال اساسی برای کتابخانه این است که آیا خدمات متنوع حضوری خود را به همین شیوه با توجه به نیاز عمده مخاطبان ارائه دهد و یا بدون توجه به انواع تقاضا و نیازهای اعضای و مراجعان کتابخانه، فقط به مدیریت نیازهای پژوهشی و علمی محققان آن‌هم در سطح

^۱ معاون هماهنگی و رئیس کتابخانه مرکزی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، idarbagha@gmail.com

کشوریبپردازد و با حذف فضا و خدمات برخی تالارهای عمومی و اختصاص آنها به خدمات حرفه‌ای، تخصصی و پژوهشی، اهداف عالی‌تر علمی - فرهنگی را دنبال نماید. فضاها و اتاق‌هایی را برای حضور محققان کشور برای گذراندن فرصت‌های مطالعاتی در بازه‌های زمانی سه ماهه و شش ماهه فراهم نماید و تسهیلات خاص دسترسی به انواع منابع کتابخانه را برایشان فراهم نماید. خدمات اطلاع‌رسانی و مرجع‌حضور و مجازی را بیشتر تقویت نماید و گروهی از کتابداران و اطلاع‌رسانان را برای پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی محققان در شاخه‌های مختلف علمی تعیین و به کارگیرد. مجموعه‌های موضوعی منابع را با توجه به نیازهای علمی پژوهشگران و نخبگان در کتابخانه دیجیتال آستان قدس رضوی دسته‌بندی و در دسترس قرار دهد. دسترسی به محتوای نسخ خطی و سایر منابع متعلق به کتابخانه را برای همه محققان به صورت رایگان و انفرادی امکان‌پذیر سازد. از طرف دیگر امکان استفاده مراکز علمی - پژوهشی و دانشگاهی را با پیوستن به شبکه اطلاعات کشور فراهم نماید. فضایی را به ارائه منابع برای معرفی دانشمندان جهان اسلام و ایران اختصاص دهد و کلیه منابعی که از سوی این دانشمندان تدوین شده یا درباره آنان به نگارش درآمده را در دسترس قرار دهد. به نظر زمان آن فرا رسیده تا چالش توجه بیش از حد به نیاز مخاطبان عام برای دسترسی به فضای آرام و منابع کمک‌درسی را پشت سر نهاد و در محل کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی به نیازهای محققان و صاحبان اندیشه و خرد توجه خاص نمود و به روش‌های مختلف دسترسی به منابع غنی کتابخانه را برای آنها فراهم و نیروهای انسانی کتابخانه را به کتابشناسانی کارشناس و خیره‌مبدل ساخت. انشاء الله.